

# Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi

## The Place of Muslim Turkish Scientists in Social Studies Textbooks in 2017-2018 Academic Year

Cengiz AKALIN<sup>1</sup>

*İstanbul, Başakşehir, Kayaşehir Şeyh Samil Ortaokulu, Öğretmen*

---

### ABSTRACT

Textbooks continue to be the first and most important material of education and teaching activities throughout the world and textbooks are the source of primary education in terms of their basic education. It is the duty of the Ministry of National Education to introduce people who have become a symbol of civilization and culture and laid the foundations of Science and technology in the world to be a role model for students. It is essential for the students to know these pioneering personalities as they should, to be aware of the work they have done, to gain their self-confidence, to be respectful of national values or to be respectful of national consciousness. The purpose of this study is to determine the role of the Ministry of National Education, the Ministry of education and the Board of Education. Class and middle school 4, 5, 6, and 7. the aim of this course is to show how the Turkish Muslim scholars are told and how much they are involved in social studies textbooks. With this study, it was aimed to emphasize that “Muslim Turkish scientists”, the symbol of civilizations and cultures, should be learned by the students. This study was carried out by applying document analysis techniques from qualitative research methods.

**Key Words:** National Education, Education Board, Textbooks, Social Studies, Muslim Turkish Scientists

---

### ARTICLE INFO

*Received:* 22.09.2019

*Revision received:*

20.10.2019

*Accepted:* 21.10.2019

*Published online:*

16.12.2019

---

---

<sup>1</sup> Cengiz Akalin

cengizakalin@gmail.com

5055587719

## 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Müslüman Türk Bilim İnsanlarının Yeri

Cengiz AKALIN<sup>1</sup>

*İstanbul, Başakşehir, Kayaşehir Şeyh Samil Ortaokulu, Öğretmen*

---

### ÖZET

Ders kitapları, bütün dünyada eğitim ve öğretim faaliyetlerinin ilk ve en önemli materyali olarak ilk sıradaki yerini korumaya devam etmektedir ve ders kitapları ilköğretim çocuklarının temel eğitimi açısından kaynak niteliği taşımaktadır. Medeniyetinin ve kültürünün simgesi olmuş, dünyada bilim ve teknolojinin temellerini atmış insanları öğrencilere rol model olabilecek şekilde tanıtmak Millî Eğitim Bakanlığının görevidir. Bu öncü şahsiyetleri olması gerektiği gibi tanınması, yapmış oldukları çalışmalardan haberdar olması öğrencilerin kendi özgüvenlerini kazanması, milli-manevi değerlere bağlı veya saygılı ve milli bilincinin oluşturulması bakımından elzemdir. Bu çalışmanın amacı; Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ilkokul 4 ve ortaokul 5, 6, ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, Müslüman Türk Bilim İnsanlarının nasıl anlatıldığı ve ne kadar yer aldığını ortaya koymaktır. Bu çalışma ile, medeniyet ve kültürlerinin simgesi olan “**Müslüman Türk Bilim İnsanlarının**” öğrenciler tarafından öğrenilmesi gerektiği vurgulanmak istenmiştir. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği uygulanarak yapılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Milli Eğitim, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ders Kitapları, Sosyal Bilgiler, Müslüman Türk Bilim İnsanları

---

### MAKALE BİLGİSİ

*Alınma Tarihi:*  
22.09.2019  
*Düzeltilmiş hali alınma tarihi:* 20.10.2019  
*Kabul Edilme Tarihi:*  
21.10.2019  
*Çevrimiçi yayınlanma tarihi:* 16.12.2019

---

<sup>1</sup> Cengiz Akalin

cengizakalin@gmail.com  
5055587719

## Giriş

Ders kitapları, bütün dünyada eğitim ve öğretim faaliyetlerinin ilk ve en önemli materyali olarak ilk sıradaki yerini korumaya devam etmektedir ve ders kitapları ilköğretim çocuklarının temel eğitimi açısından kaynak niteliği taşımaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi, ülkemizde İlkokul 4. sınıftan, Ortaokul 7. Sınıfın sonuna kadar öğretilmektedir. 4 yıl boyunca öğretilen Sosyal Bilgiler dersi nedir? ve bu ders ile neler amaçlanmaktadır?

Ülkemizde; Cumhuriyet döneminde, 1924 yılından itibaren Sosyal Bilgiler dersi, Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri olarak programlarda yer almaktaydı. **“Sosyal Bilgiler”** adı ve **“Programı”** olarak ise, ilk defa 1968 yılında uygulamaya konulmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (MEB, TTKB), Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Temel İlkelerine uygun olarak Türk Millî Eğitiminin ve Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçları, 8 maddede ifade edilmiştir:

- 1- Toplumun özgür bir üyesi olarak bireysel özellikleri ile birlikte milli, manevi ve evrensel değerlerin farkına vararak erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
- 2- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hak, özgürlük ve sorumluluklarının bilincinde, demokratik hayata etkin bir şekilde katılarak karşılaştığı sorunlara barışçıl çözümler üreten, yaşamın her alanında hoşgörü ve uzlaşma kültürünün oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlayan bireyler olmaları,
- 3- Yaşadığı çevre ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyıp insan ile çevre arasındaki etkileşimi coğrafi sorgulama becerilerini kullanarak açıklamaları,
- 4- Ekonomi okuryazarı olarak ekonomik kaynakların sürdürülebilir ve verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik bilgi, beceri ve tutum sahibi olmaları,
- 5- Türk kültürünü oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
- 6- Küreselleşmenin toplumsal, ekonomik, politik, kültürel ve ekolojik alanlardaki etkileri hakkında bilgi sahibi olarak dünyadaki karşılıklı etkileşimin farkına varmaları ve insanlığa faydalı olma bilincine ulaşmaları,
- 7- Teknolojinin toplumsal ihtiyaçlardan doğduğunu ve toplumları etkilediğini kavramaları, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
- 8- Vatandaşlık yeterliliklerinin gereği olan temel bilgi, beceri ve değerleri kazanmaları amaçlanmaktadır (MEB, TTKB, 2015).

Bu çalışma, Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından, 3-4-5 Mayıs 2018 tarihinde düzenlenen Uluslararası Alan Eğitiminde Materyal Sempozyumu (IFEMS 2018) isimli bilimsel toplantıda, **“Ders Kitaplarında Müslüman Türk Bilim İnsanlarının Yeri”** başlığı altında sunulmuş ve Bildiri Özet Kitabında yayınlanmıştır.

## Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; MEB, TTKB tarafından ilkokul 4 ve ortaokul 5, 6, ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, Müslüman Türk Bilim İnsanlarının nasıl anlatıldığı ve ne kadar yer aldığını ortaya koymaktır.

## Çalışmanın Kapsamı ve Dayanağı

MEB, TTKB tarafından ilkokul 4 ve ortaokul 5, 6, ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. ve 10. Maddeleri ve yukarıda belirtilen, MEB'in, TTK Başkanlığının, Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçlarının 1. ve 5. maddeleri, araştırma konumuzun dayanağını oluşturmaktadır.

## Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği uygulanarak yapılmıştır.

MEB'in TTK Başkanlığı, Öğretim Programı “**Programın Kapsamı: Öğrenme Alanları**” bölümünde, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında olması gereken “**Öğrenme Alanları**” belirlenmiştir. Bunlar aşağıda belirtildiği gibidir:

*Tablo 1. Öğrenme Alanlarının Öngörülen Ders Saatlerine Göre Dağılımı*

Sınıf	No	Öğrenme Alanı	Kazanım Sayısı	Öngörülen Ders Saati	Ders Saati %
4	1	Birey ve Toplum	4	12	11,11
	2	Etkin Vatandaşlık	3	9	8,33
	3	İnsan ve Mekân	6	30	27,78
	4	Ekonomi ve Sürdürülebilirlik	5	21	19,44
	5	Kültürel Miras	4	12	11,11
	6	Küresel Bağlantılar	3	12	11,11
	7	Bilim, Teknoloji ve Toplum	4	12	11,11
		<b>Toplam</b>	<b>29</b>	<b>108</b>	<b>100,00</b>
5	1	Birey ve Toplum	4	12	11,11
	2	Etkin Vatandaşlık	4	12	11,11
	3	İnsan ve Mekân	6	27	25,00
	4	Ekonomi ve Sürdürülebilirlik	4	18	16,67
	5	Kültürel Miras	4	18	16,67
	6	Küresel Bağlantılar	3	9	8,33
	7	Bilim, Teknoloji ve Toplum	4	12	11,11
		<b>Toplam</b>	<b>29</b>	<b>108</b>	<b>100,00</b>
6	1	Birey ve Toplum	3	12	11,11
	2	Etkin Vatandaşlık	4	9	8,33
	3	İnsan ve Mekân	6	18	16,67
	4	Ekonomi ve Sürdürülebilirlik	5	15	13,89
	5	Kültürel Miras	7	30	27,78
	6	Küresel Bağlantılar	4	12	11,11
	7	Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	12	11,11
		<b>Toplam</b>	<b>34</b>	<b>108</b>	<b>100,00</b>
7	1	Birey ve Toplum	4	9	8,33
	2	Etkin Vatandaşlık	4	15	13,89
	3	İnsan ve Mekân	6	24	22,22
	4	Ekonomi ve Sürdürülebilirlik	4	9	8,33
	5	Kültürel Miras	6	30	27,78
	6	Küresel Bağlantılar	3	12	11,11
	7	Bilim, Teknoloji ve Toplum	3	9	8,33
		<b>Toplam</b>	<b>30</b>	<b>108</b>	<b>100,00</b>

(MEB, TTKB, 2015).

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, 4, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarının hepsinde “7. Ünite” “**Bilim, Teknoloji ve Toplum**” olarak belirlenmiştir.

MEB’in TTK Başkanlığı, Öğretim Programı “**Programın Kapsamı: Öğrenme Alanları**” bölümünde, “**Öğrenme Alanlarının İçerikleri**” kısmında, her öğrenim alanının içeriği belirlenmiştir.

7. Ünite olan “**Bilim, Teknoloji ve Toplumun**” öğrenim alanının içeriği şöyle belirlenmiştir: “Bu öğrenme alanı öğrencilerin bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavramalarını sağlayarak onlara bilgiye ulaşmada teknolojiyi kullanma becerisi kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda öğrencilere bilim ve teknolojiyi etik, tarih, felsefe, sosyoloji ve hukuk perspektifinden değerlendirme becerileri kazandırılacaktır (MEB, TTKB, 2015)”.

#### **4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı** (Evirgen Ö.F., Özduval Z., Özkan J., Öztürk S., 2017):

İncelenen kitaplardan ilki olan ilkököl 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, 7 Üniteden oluşmaktadır. “**Bilim, Teknoloji ve Toplum**” ünitesi, kitapta, 84. ve 107. sayfalar arasında, 4. Ünite olarak yer almaktadır. Bu ünite, 5 konu, 1 sayfa “**Neler Öğrendik**” ve 2 sayfalık “**Kendimi Değerlendiriyorum**” bölümlerinden oluşmaktadır.

Sayfa 90’da: Ünitenin 2. konusu olan “**Mucitler Zamanı**” bölümünde, Müslüman Bilim İnsanlarından sadece El- Cezeri şu şekilde tanıtılmıştır: “Günlük hayatta kullanılan makineler yaptı. Onun makineleri su gücüyle çalışıyordu. Bu makineler günümüz robot çalışmalarının ilk örnekleridir”.

Bununla beraber, El- Cezeri’nin tasvir edildiği bir resim ve onun kitabının sayfalarından birinin görüntüsü verilmiştir. Verilen görüntünün ne olduğu anlaşılmadığı gibi, görüntünün neyi anlattığı konusunda açıklama yapılmamıştır.

El- Cezeri’den sonra 3 tane batılı- yabancı mucitin tanıtımı yapılmıştır. Tanıtımlarda mucitlerin fotoğrafları ve icat ettikleri nesnelerin tam ve net anlaşılır görüntüleri verilmiştir.

Ayrıca, sayfanın ikinci cümlesinde Clive Gifford’ın “**Beynini Eğit**” isimli kitabı tavsiye ediliyor. (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından, 320 sayfalık, 2011 yılında basılmış, Çevirisini: Ayşe Hacımirzaoğlu’nun yaptığı, Yazarları: Clive Gifford, Daniel Gilpin, Conrad Mason, Helen Varley, Cynthia O’brian olan, Özgün Adı: Train Your Brain olan kitaptır).

Sayfa 91’de: “**Zaman Yolculuğu**” başlığı altında, Lagari Hasan Çelebi isimli Müslüman Bilim İnsanı şu şekilde tanıtılmıştır; “Türk bilginidir. 1633 yılında kendi icadı olan roketle İstanbul Sarayburnu açıklarında göğe yükselmiş ve yine kendi yapmış olduğu paraşütle denize inmeyi başarmıştır”. Lagari Hasan Çelebi ile birlikte verilen görsel tam olarak anlaşılıyor.

Lagari Hasan Çelebi ile beraber 6 tane batılı-yabancı mucit ve icadın tanıtımı yapılıyor. Bu mucitler ile birlikte verilen görseller net biçimde anlaşılıyor.

Sayfanın sonunda şu şekilde bir soru veriliyor “Abbas İbn Firnas, Hezarfen Ahmet Çelebi, Vecihi Hürkuş ve Nuri Demirağ gibi isimler bu süreçte nasıl roller üstlenmişlerdir? Araştırarak sınıfta paylaşınız”.

Ancak; bu soruda isimleri verilen “**Müslüman Türk Bilim İnsanlarının**” hiçbir tanıtımı yapılmamıştır.

Sayfa 92’nin başlangıcında: “**Atlantik’i Aşan İlk Türk Pilotları**” başlığı altında: “Amerika’dan alınan beş adet F-5 uçağını Türkiye’ye getirmek için Bandırma Üssü’nden 6 Türk pilotu görevlendirildi. 26 Kasım 1966 günü Türk pilotları, uçakları ile California eyaletinden iki ayrı grup olarak ayrıldılar ve Grönland-İzlanda-İngiltere-Almanya-İtalya rotasını izleyerek Türkiye’ye geldiler. 15.000 km tutan yolu aşamalar halinde 21 saatte uçtular

ve dünyada ilk kez F-5 uçaklarıyla Atlantik okyanusunu geçen jet pilotları oldular” denilerek 6 Türk pilotun Atlantik okyanusunu geçme başarısından bahsediliyor.

Ayrıca, sayfanın orta kısmında **“1001 İcat ve Sırlar Kütüphanesi”** adlı bir belgesel filmin sınıfta veya öğrencilerin aileleri ile birlikte izlenilmesi, isteniyor.

İzlenilmesi tavsiye edilen **“1001 İcat ve Sırlar Kütüphanesi”** adlı belgesel, yayınlandığı 2010 yılında dünya çapında, Bilimsellik, Sanat ve İnsanlık, Eğitim ve Okul dallarında, 14 Altın ödül almıştır. Bu belgeselde, anlatılan bilim insanlarının hepsi **“Müslüman Türk bilim İnsanlarıdır”**.

Ancak, 4. sınıf SBD kitabında, belgeselde anlatılan bilim insanlarının hakkında yeterli bir tanıtım yapılmamıştır.

Sayfa 97’de: **“Tasarım Harikası”** başlığı altında, iki tane batılı-yabancı bilim insanının fotoğrafları ile beraber tanıtımı yapılmışken, sadece Prof. Dr. Fuat Sezgin’in fotoğraflı tanıtımı yapılıyor.

Sayfa 98’de: **“Charles Tripp ile Eli Bowen”** adlı iki tane engelli batılı-yabancı mucitin kendilerinin ve icatları olan **“çift kişilik bisikletin”** fotoğraflı tanıtımı yapılıyor.

Sayfa 99’da: Amerikalı **“Josephin Cochrane”** isimli yine batılı- yabancı mucitin, 1886 yılında **“bulaşık makinesini”** icadını ve bu icadının patentini aldığını ve **“dayanıklı en iyi makine”** ödülü aldığı uzun bir şekilde anlatımı yapılıyor. Kendisinin ve icadının fotoğraflı tanıtımı yapılıyor.

Sayfa 105’te: **“Neler Öğrendik”** başlığı altında ünitenin özeti yapılmıştır. Mucitlerle ilgili bölümlerde batılı-yabancı mucitlerin icatlarının görsellerine yer verilmiş, yine Müslüman Türk bilim İnsanlarına yer verilmemiştir.

## **5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Evirgen Ö.F., Özdural Z., Özkan J., Öztürk S., 2017):**

İncelenen kitaplardan 2.’si olan ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, 7 Üniteden oluşmaktadır. **“Bilim, Teknoloji ve Toplum”** ünitesi, kitapta, 93. ve 115. sayfalar arasında, 4. Ünite olarak yer almaktadır. Bu ünite, 5 konu, 1 sayfa **“Neler Öğrendik”** ve 2 sayfalık **“Kendimi Değerlendiriyorum”** bölümlerinden oluşmaktadır.

Sayfa 97’de: **“Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşıyorum”** konusunda, 6 kısa cümle ile İstanbul Sultan Ahmet camisinin hikayesi anlatıldıktan sonra, öğrencilere “Yukarıdaki metindeki bilgiler, Ne? Nerede? Ne zaman? Nasıl? Neden? ve Kim?” sorularına doğru ve tutarlı cevaplar verebiliyor mu? Neden?” diye soru soruluyor.

Ancak verilen metnin ilk cümlesinde Sultan Ahmet camisinin İstanbul’da olduğu yazılmasına rağmen, 3. Cümlede ise “1.Ahmet padişah olduktan sonra baş mimarına camiye Edirne’nin meydanına yapmasını emretti” denilerek, yanlış yapılıyor.

Yine; aynı metnin 2. cümlesinde **“Adını Osmanlı padişahı 1.Ahmet’ten aldı”** denilmesine rağmen, 4. cümlede **“2. Ahmet Caminin inşaatında işçilerle birlikte harç taşıdı”** denilerek, ikinci yanılsa imza atılıyor.

Yine; verilen metinde 401 yıldır ayakta duran, bütün dünyaca **“Mavi Cami (Blue Mosque)”** olarak tanınan ve her yıl yüzbinlerce yerli yabancı turist tarafından ziyaret edilen tarihi bir yapının mimarı hakkında hiçbir bilgi verilmemekte, Müslüman Türk Bilim İnsanı, baş mimar olan **“Sedefkar Mehmet Ağa”** tanıtılmamaktadır.

Sayfa 106’da: **“Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri”** konu başlığı altında, Peter Abelard isimli, kim olduğuna dair tanıtım yapılmayan bir kişinin sözü veriliyor. “Bilgelik için tek anahtar devamlı soru sormaktır... Şüphe ederek bir araştırmaya başlarız. Araştırmakla da doğruya ulaşırız”.

Bu sözü, Çiğdem Can isimli bir yazarın, **“İlginç Hayatlarıyla Bilim İnsanları”** adlı kitabının, sayfa 186’da geçtiği belirtilerek kaynak gösteriliyor.

Sayfa 107’de: Newton tanıtılarak başlanıyor. Newton’un fotoğrafı veriliyor. Yerçekiminin bulunma hikayesini öğrencileri düşündürme yoluna sevk ederek öğretmeye çalışıldıktan sonra, yerçekiminin bulunma hikayesini, bir karikatür ile tekrar anlatılıyor.

Sayfanın sonunda, Müslüman Türk Bilim İnsanı İbni Sina tanıtılıyor. İbni Sina’nın dünyada ilk kez “mikrop” tanımı yaptığı anlatılıyor. İbni Sina’yı tasvir eden bir görsel veriliyor. İbni Sina konuşturularak, yaptığı çalışmaları kendi ağzından anlatılıyor. Bu anlatımda öğrenciler, kitap okumaya, bıkmadan çalışmaya teşvik ediliyor. Ancak; sayfanın 3’te 2’si Newton’a, 3’te 1’i İbni Sina’ya ayrılmış durumdadır.

Sayfa 108’de: Edison tanıtılarak başlanıyor. Edison’un fotoğrafı veriliyor. Birçok aletin mucidi olduğu anlatılıyor. Kendi ağzından hayat hikayesine yer veriliyor.

Ardından Bruno isimli orta çağ Avrupa’sının filozofunun bilimsel görüşlerinden dolayı mahkeme tarafından ölümle cezalandırılacağını bildiği halde, gerçekleri söylemekten çekinmeyen bir kahraman olarak tanıtılıyor. Bruno’nun temsili resmi veriliyor.

Hemen ardından, İbni Haldun’u sosyolojinin kurucusu ve tarihçi olarak kısa şekilde tanıtılıyor. İbni Haldun’un temsili resmi veriliyor.

Ancak; Avrupa’nın Orta Çağ’da bilim ve teknolojiye düşman olduğu, Müslüman Bilim İnsanlarının merkezi olan, Endülüs devleti ile az da olsa bilimsel çalışmaları savunan Avrupalı insanları vahşi bir şekilde (örnek verilen Bruno, İtalya’nın başkenti Roma’da, şehir merkezinde, odun ateşinde halkın gözleri önünde yakılmıştır) katlettiklerinden, bilime ve teknolojiye düşman olan Avrupa’nın, karanlık çağlar denilen dönemde yaşarken, bizim medeniyet ve kültürümüzün, altın çağını yaşadığından ve Avrupa’nın bizlere olan düşmanlığından dolayı düzenledikleri 7 haçlı seferi savaşları sonrasında bilim ve teknoloji ile tanıştıklarından öğrencilere anlatılmıyor.

Sayfanın sonunda, Gözde Durmuş isimli, 1985 doğumlu genç Müslüman Türk Bilim İnsanının, çevresindeki olumsuz düşüncelerine rağmen, bilim insanı olma hevesi ve kararlı çalışması sonrasında, çok ucuza ürettiği bir cihazla, 20 dakikada kanser teşhisi yapılmasının önünü açtığı anlatılıyor. Gözde Durmuş isimli Müslüman Türk Bilim İnsanının fotoğrafı verilmiş.

Sayfa 113’te, “Neler Öğrendik” başlığı altında ünitenin özeti yapılmıştır.

## **6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Karakaya F.M., Midilli A., Güven M. N., 2017):**

İncelenen kitaplardan 3.’sü olan ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, 7 Üniteden oluşmaktadır. “**Bilim, Teknoloji ve Toplum**” ünitesi, bu kitapta “**Elektronik Yüzyıl**” başlığı altında, 161. ve 177. sayfalar arasında, 7. Ünite olarak yer almaktadır. Bu ünite, 5 konu, 2 sayfa “**Rehberimiz Atatürk**” ve 2 sayfalık “**7. Ünite Ölçme ve Değerlendirme**” bölümlerinden oluşmaktadır.

18 sayfalık bu ünite de bir tek kelime dahi Müslüman Türk Bilim İnsanlarından söz edilmemektedir.

167-168. sayfalarda “**Tıp Alanındaki Buluşlar ve Toplumsal Dayanışma**” başlığı altındaki konuda, yüzyıllar öncesinde tıp alanında Müslüman Türk Bilim İnsanlarının yaptığı çalışmalardan örnekler verilebilir, Müslüman Türk Bilim İnsanları tanıtılabilir.

Yine, 169. sayfada “**Hastalıklara Karşı Dirençli Olmalıyız**” alt başlığı altında “**Çiçek Hastalığından**” söz edilmiş, bununla birlikte Osmanlı Devleti’nin dünyada ilk kez çiçek hastalığı aşısını kullandığı anlatılabilir.

**7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı** (Ünal F., Özdemir H., Ünal M., Evirgen Ö. F., Dağ Ö., Kutay S., 2017):

İncelenen kitaplardan 4.'sü olan ortaokul 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, 7 Üniteden oluşmaktadır. **“Bilim, Teknoloji ve Toplum”** ünitesi, bu kitapta **“Zaman İçinde Bilim”** başlığı altında, 96. ve 115. sayfalar arasında, 4. Ünite olarak yer almaktadır. Bu ünite; 5 konu ve 2 sayfalık **“Ünite Değerlendirmesi”** bölümlerinden oluşmaktadır.

Sayfa 104'te: **“Türk ve İslam Devletlerinde Yetişen Bilginler”** konu başlığı altında, **“Müslüman Türk Bilim İnsanlarından, yüzlerce yıl önce yaşamış, İbni Sina'nın isminin bir hastaneye verilmesinin sebebi ne olabilir?”** diye sorularak konuya giriş yapılıyor.

Sayfanın devamında; **“Günümüzde kullandığımız araç gereçler ve yaşamımızı kolaylaştıran bilimsel gelişmeler insanlık tarihi boyunca farklı uygarlıkların katkılarıyla meydana gelmiştir. Eski Yunan, Çin, İslam ve Avrupa bilimsel gelişmelere öncülük eden başlıca uygarlıklardır. IX. yüzyıldan XV. Yüzyıla kadar İslam uygarlığı bilimsel gelişmelere öncülük etmiştir. VII. yüzyılda Arabistan yarımadasında doğan İslam dininin ilk emri ‘Oku’dur. **“İlim Çin’de dahi olsa alınır”** diyen Hz. Muhammed’in yolundan giden Müslümanlar kısa sürede gelişen İspanya’dan Hindistan’a kadar geniş alanlara hâkim oldular. Hâkim oldukları yerlerde bilimin gelişmesine katkı sağladılar. Bilim insanlarını desteklediler. İslamiyet’in bilime ve araştırmaya yönelik olumlu yaklaşımı sayesinde gelişen bilimsel çalışmalar özellikle Abbasiler ve Selçuklular Döneminde zirveye ulaştı. Tıp, astronomi, matematik, fizik, kimya daha birçok alanda önemli bilimsel gelişmeler sağlandı. Türk ve Müslüman bilim insanlarından günümüze neler ulaştı dersiniz? Bu sorunun cevabını öğrenmek için aşağıdaki İnternet haberini okuyalım”** denilerek, 2008 yılında, Prof. Dr. Fuat Sezgin’in öncülüğünde kurulan **“İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi”** ile ilgili bir internet haberi verilmektedir.

Sayfa 105, 106, 107’de (3 sayfa): **“İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesinde eserleri tanıtılan bilim insanlarından bazıları daha yakından tanıyalım”** denilerek, **“Harezmi, Biruni, İbni Sina, Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Piri Reis ve Taküyyiddin (7 tane)”** gibi Müslüman Türk Bilim İnsanlarının hayatları ile ilgili kısa bir tanıtım yapıldıktan sonra, **“Mimarlık- Mühendislik, Matematik, Tıp- Eczacılık, Coğrafya ve Astronomi”** gibi bilimin birçok alanlarında yapmış oldukları çalışmalardan bilgiler verilip, görseller ile desteklenmektedir.

Sayfa 108, 109, 110, 111, 112 ve 113’te (6 sayfa): **Batılı-yabancı kâşif, mucit, sanatçı ve düşünürlerden: “Kolomb, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Montaigne, Martin Luther, Shakespear, Kopernik, Newton, Galileo, Descartes, Jan Jack Rousseau, Mozart, Aristo, Giardano Bruno (14 tane)”** hayatları hakkında kısa bilgiler verildikten sonra, fikirleri ve yapmış oldukları çalışmalar hakkında bilgiler verilmekte ve bu bilgiler görseller ile desteklenmektedir.

Sayfa 114 ve 115’te: **“Ünite Değerlendirmesi”** başlığı altında, A ve b şeklinde iki bölüm oluşturulmuştur.

**“A”** bölümünde; sayfa 105, 106, 107’de (3 sayfa) tanıtımları yapılan **“Harezmi, Biruni, İbni Sina, Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Piri Reis ve Taküyyiddin (7 tane)”** isimli Müslüman Türk Bilim İnsanlarının adları ve çalışma yaptıkları bilim alanları karşılıklı kutucuklara yazılıp, eşleştirilmeleri istenmiştir.

**“B”** bölümünde ise; 6 tane soru sorulmuştur. Bu sorulardan 4 tanesi batılı- yabancılar ile ilgili iken 2 tanesi Müslüman Türk Bilim İnsanları ile ilgilidir.



## **Bulgular**

“2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Müslüman Bilim İnsanlarının Yeri”, konu başlığında, Sosyal Bilgiler Ders kitaplarının “**Bilim, Teknoloji ve Toplum**” ünitesinde “**Müslüman Türk Bilim İnsanlarının Yeri**” olan çalışmadan elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

**1-** İncelenen 4 kitapta bulunan “**Bilim, Teknoloji ve Toplum**” ünitesinin hiçbirinde “**Müslüman Türk Bilim İnsanlarının**” gerektiği kadar hayatları anlatılmamış, yaptıkları çalışmalara yer verilmemiş ve eserleri tanıtılmamıştır.

**2-** Müslüman Türk Bilim İnsanlarının anlatıldığı yerler vardır ama olması gerektiği kadar değildir.

**3-** Müslüman Türk Bilim İnsanlarının çalışmaları hakkında verilen görsel temalarda hiçbir şey anlaşılmamaktadır.

**4-** Ancak; batılı- yabancı mucitler için verilen görsel temalar anlaşılır biçimdedir.

**5-** İncelemesi yapılan ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5, 6, ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler Ders kitaplarının “**Bilim, Teknoloji ve Toplum**” ünitelerinde tanıtımı yapılan Müslüman Türk Bilim İnsanlarının sayısı kaç tane olsa da batılı- yabancı olan bilim insanlarının tanıtımı ve sayısı, Müslüman Türk Bilim İnsanlarının sayısından 2 kat fazla olmuştur.

**6-** Yine; Müslüman Türk Bilim İnsanlarının tanıtımının yapıldığı sayfalardaki kapladığı alanlar, batılı-yabancı olan bilim insanlarının kapladığı alanların 3’te biri oranı kadar az olduğu görülmüştür.

**7-** 6. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında çalışma evrenimiz olan 18 sayfalık “**Bilim, Teknoloji ve Toplum**” ünitesinde (bu kitaptaki ismi “**ELEKTRONİK YÜZYIL**” olmuş) tek bir kelime dahi Müslüman Türk Bilim İnsanlarından söz edilmemiştir.

**8-** 6. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabının, 167- 168. sayfalarında “**Tıp Alanındaki Buluşlar ve Toplumsal Dayanışma**” başlığı altındaki konuda, yüzyıllar öncesinde tıp alanında Müslüman Türk Bilim İnsanlarının yaptığı çalışmalardan örnekler verilebilir, Müslüman Türk Bilim İnsanları tanıtılabilirdi.

**9-** 6. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabının, 169. sayfasında “**Hastalıklara Karşı Dirençli Olmalıyız**” alt başlığı altında “**Çiçek Hastalığından**” söz edilmiş, fakat dünyada ilk kez çiçek hastalığı aşısını kullanan Osmanlı Devletinden söz edilmemiştir.

**10-** “**1001 İcat ve Sırlar Kütüphanesi**” adlı belgesel filmin seyredilmesi isteniyor. Bu belgesel film 2010 yılında batılı-yabancılar tarafından çekilmiş, dünyada 14 altın ödül almış, oyuncuların büyük kısmı batılı- yabancı oyuncular, ancak filmde anlatılan bilim insanlarının hepsi Müslüman Türk Bilim İnsanlarıdır. İncelediğimiz Sosyal Bilgiler Ders kitaplarının hiçbirinde bu filmde olduğu gibi Müslüman Türk Bilim İnsanları tanıtılmamıştır.

## Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın “**Bulgular**” bölümünde yapılan tesbitler ile:

**1-** 1739 sayılı ‘**Millî Eğitim Temel Kanunu**’nun **2. Maddesinde** ifade edilen “**Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları**” ile “**Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri**” esas olarak hazırlaması gereken ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5, 6, ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bahse konu kanun maddeleri çerçevesinde “**Bilim, Teknoloji ve Toplum**” öğrenme alanında, **Müslüman Türk Bilim İnsanlarına** gerektiği kadar yer verilmediği.

**2-** MEB, TTKB tarafından ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5, 6, ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, Millî Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları içerisinde yer alan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının 1, 4 ve 16. maddeleri çerçevesinde “**Bilim, Teknoloji ve Toplum**” öğrenme alanında, **Müslüman Türk Bilim İnsanlarına** gerektiği kadar yer verilmediği kanaatine varılmıştır.

Bin yıllık Müslüman Türk medeniyetinin ve kültürünün simgesi olmuş, dünyada bilim ve teknolojinin temellerini atmış Müslüman Türk Bilim İnsanlarını öğrencilere rol model olabilecek şekilde tanıtmak Millî Eğitim Bakanlığının görevidir.

Müslüman Türk Bilim İnsanları dünya tarihi boyunca, insanlığın günümüz medeniyet seviyesine ulaşmasında bilim ve teknolojinin gelişim süreci çok önemli bir rol oynamışlardır.

Bilim ve teknolojinin gelişim sürecinde, Müslüman Türk Bilim İnsanlarının çok önemli ve inkâr edilemez bir yeri ve önemi vardır. Hatta, “**yeri ve önemi vardır**” demek dahi, Müslüman Türk Bilim İnsanlarının yaptıklarını küçümser mahiyette bir cümle olabilir. Çünkü, Müslüman Türk Bilim İnsanları bilim ve teknolojinin gelişim sürecinde sadece çok önemli bir rol oynamış değiller, aksine bilim ve teknolojinin temelini atmışlardır.

Bu öncü şahsiyetleri olması gerektiği gibi tanınması, yapmış oldukları çalışmalardan haberdar olması, öğrencilerin bu şahsiyetleri kendilerine rol-model olarak belirleyip, kendi özgüvenlerini kazanması, milli-manevi değerlere bağlı veya saygılı ve milli bilincinin oluşturulması bakımından elzemdir.

Tarihini bilmeyen veya yanlış bilen, kültürünün zenginliğinden habersiz, medeniyetinin ışığından nasibini alamamış nesiller, hiçbir zaman alçaklık kompleksinden kurtulamayacak, aklını sadece taklitçilik yapmaya kullanacak, yeni ve özgün hiçbir düşünce ve fikir üretemeyecektir.

Son 10 yıldır, ülkemizde özellikle savunma ve sanayi alanlarında yerli üretim oranlarının yüzde 60'lara yükselmesi dışa bağımlılığın azalması ve her yönüyle tam bağımsız olmamız açısından önemli bir gelişmedir.

Ülkemizde ister özel sektör, isterse kamu sektörlerinde AR-GE (Araştırma- Geliştirme) çalışmalarına devlet destekli teşvikler verilmesi yerli üretim ve dışa bağımlılığın azalması konularında bir doping görevi görmektedir.

İşte tam bu noktada öğrencilerimize ilkokul seviyesinden, üniversite mezuniyetine kadar eğitim ve öğretimin her kademesinde medeniyetimizin ve kültürümüzün simgesi olmuş Müslüman Türk Bilim İnsanlarını tanıtmak bir devlet görevi ve zorunluluk arzemektedir.

### **Kaynakça**

Evirgen Ö.F., Özdural Z., Özkan J., Öztürk S. İstanbul, 2017. *MEB, TTKB, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 4. sınıf SBD kitabı*

Evirgen Ö.F., Özdural Z., Özkan J., Öztürk S., Bilnet Matbaacılık, İstanbul, 2017. *MEB, TTKB, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 5. sınıf SBD kitabı*

Karakaya F.M., Midilli A., Güven M. N., Sevgi Yayınları Ankara, 2017. *MEB, TTKB, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 6. sınıf SBD kitabı*

*MEB, TTKB, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı*

*MEB, TTKB, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Sosyal Bilgiler Dersi, 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı, 2015*

Ünal F., Özdemir H., Ünal M., Evirgen Ö. F., Dağ Ö., Kutay S., 2017. *MEB, TTKB, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 7. sınıf SBD kitabı*